

HERMENEUTİK¹

Dr. Lutz Gelftsetzer

Çev. Dr. Zekerriyya Uludağ

Hermeneutik genelde ilimlerin metodolojisinin parçası olarak, özelde manevi ilimlerin konu teşekkülünün teorisi olarak kabul edilebilir. Onun görevi, zihne ait bilimsel konuların farklı metotları içinde mevcuttur. Bu ise; (söyleyiş ve metin) onun maddi temellerinde ve birinden, yani tesir sahasında, bilimsel yüce oluşumlarda araştırmak ve açıklamak demektir.

a) Tarih

Tarihi hermeneutik, kutsal veya tarihi okuma parçalarının tefsiri ve takdiminin bir öğretisi olarak geç dönem antikçağa kadar geri götürülebilir. İskenderiyeli filozoflar; Homeros ve Hesiod gibi klasiklerin açıklanması için çoktanberi büyük tarzda çareler, herşeyden önce lügatler, gramer kaideleri, usuller ve yorumlar ortaya koymuşlardır. Keza, çoktanberi yayılan genişleyen Yahudi teolojisinin zaruri isteklerini ve bunun yanında Hıristiyan teolojisininin mukaddes parçalarını yorumlar vasıtasıyla ve onların anlayış ve yorumunu muhafaza altına almak içindi. Pratik hukuk içinde, yeni ortaya çıkan olaylar hakkında verilecek kararlar hazırlamaya ve birbiri ardından görülen hukuki öğreti fikirleri ve adli kararların genişletilmiş döküman materyallerini uydurmak(muvafakat) için ona ihtiyaç vardır. Burada özellikle görülen meyiller dogmatik olarak bağlanan hermeneutik usullere yarar.

Rönesans ve reform; muhtevası, yorum kuralları vasıtasıyla kısmen neticelendirilen kısmen de çağdaş şuur ufku ile temin edilen ve içinde antik yazarların klasik parçaları, Justinyen'inin hukuk tedvini ve "tenkidi" nüshalar içindeki mukaddes yazıların metinlerle tespit edilen bu temayüllere istinat eder. Gelişmenin en parlak zamanının bir yüzyıl sonrasında, teoloji, hukuk ve filolojideki "anlamanın böyle bir sanat öğretisinin" birlikteliğini genel felsefi bir hermeneutik içinde de yorumlamak ve özetlemek temayülleri ortaya çıktı. Fakat öncelikle Schleiermacher tarafından daha sonra W. Dilthey vasıtasıyla manevi ilimlerin temellendirilmesi ve böylece tamamlanan evrensel bir hermeneutik'in tasarısına ulaşıldı. Red ve tasvipteki hermeneutik'in çağdaş münakaşaları da Dilthey'in düşüncelerine dayanmaktadır. Anlamalı karşı koymalar da M. Heidegger tarafından düşünce modelinin ve hermeneutik metodunun uygulaması ontolojide fundamental bir ontolojinin temellendirilmesiyle sonuçlandı.

¹) Hermeneutik kelime olarak Türkçe'ye "anlama", "anlama metodu", "yorumbilgisi" v.s. şeklinde aktarılabilir. Karşılık olarak çeşitli kolimelerin kullanılabilirdiği yerde bunları kullanmaktansa kelimenin aslını kullanmayı uygun bulduk. Bu yazı Herausgeber: Alwin Diemer/Ivo Frenzel, *Philosophia*, "Hermeneutik", Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt am Main, 1972, s. 95-101 arası çevirisidir.

b) Sistematik Bir Deneme

Hermeneutikın tanınan sistematik bir teorisi bugün için yoktur. Burada, ilim teorisinin durumunun ortaya çıkışı esnasında hermeneutikın zorlukları ve prensiplerini esas hatlarıyla tasvir etme denemesinin yapılması gerekir. -En geniş anlamda alınan- Hermeneutikın objektifleşen zihnin, nesnesi ile ilgisi vardır. Bu nesne muhakkak olan müphemliği vasıtasıyla bellidir. O, herşeyden önce dışarıda objektifleşmiş, maddi -anlamlı sabit şekil içinde kendini gösteriyor- ki bu, onun döküman tarafı olarak isimlendirilmektedir. Dolayısıyla ondan anlamın manevi anı ilk önce sonuçlandırmak zorundadır. Bu zihni muhteva daima biçimlendirilmiş gibi makul bir dünyada süreksiz bir varlığa veya münferit bir şuurda sadece kendisi için sevk etmek isterdi. (Hayatta veya ilimde) Manevi bağlantı veya ortaklık için o, genelde eserde veya sanat teşekkülünde, yazılı eserlerde dil ile ilgili telaffuzlarda varolan, maddi olarak objektifleştirildiğinin açıklanması zorunludur. Sadece bu ona, öznelarası kontrol edilebilir bir değer temin eder. İnsanın yaptığı herşey, varlık olarak sonuçlandırılabilen ve insani olanın eseri olarak ayrılabilen insani başarılarıdır, manevi anlam sebebini taşıyandır. Anlam yönü ne olarak isimlendirilirse isimlendirilsin, döküman yönü farklı işaretlerle farklı bölgeler için yani; ses ve anlam, yazı ve zihin, işaret ve anlam, sembol ve muhteva, ifade ve ortaklık v.s. gibi daima ayırılmazdır.

Son olarak herşeyden önce, dolaysız okuma ve duymada olduğu gibi eğer döküman yönünden anlam değerinin yapısı problemsiz görünüyorsa ve adeta otomatik olarak meydana geliyorsa, hermeneutik karşılıklı olarak anlam teşkilinin münasebetleriyle dolaylı olarak ve her iki taraftaki tutumlarla ve insani başarıların ürünlerinin dökümanlarından anlam değerlerinin kazancının metodlarıyla ilk çizgide meşgul olur. Her ne kadar bu problematik olsa da, bu böyle otomatizmlerin hermeneutik faraziyelerinin hemen tezahür ettiği yabancı bir dil ile yüzleşmeyi gösterir. Bundan dolayı da tercüme edilmiş bir örnek hermeneutik bir problemdir.

Geleneksel hermeneutik metodlar -her ne kadar onlar dogmatik olarak bağlı değillerse de- insani başarıların ürünlerinde eser sahibi vasıtasıyla kaleme alınan anlamın eksiksiz olarak bilinen incelemelerini kasteder. Dilthey önceki ruh hayatının tarihi-psikolojik- mükemmel faaliyetlerinin kuşatıcı bir metoduna giden yolu tamamlamayı, genişletmeyi ve derinleştirmeyi denedi. Onun sonraki takipçileri içinde bu şahsi anlama en ince detaylara kadar devam ettirildi. Max Weber tarafından anlaşılabilir gerçek (irrasyonel ile anlaşılmayan saiklerin karışması demek olan) hareketler için bulgusal ölçüler hareketin, anlaşılabilir ideal tipleri olarak terkedilmesi gereken rasyonel hareketlerin tiplerinin veya Spranger tarafından şahsi olarak tazimle yad edilenin anlaşılması hakkında veya Dilthey'in kendisinde olduğu gibi "yaşamayı anlama"yı ifade etmektedir. Onunla özel aktüel problem ve durumlarımızda reaksiyon bulan yabancı ruh hayatında varoluşsal anlama da henüz burada durmaktadır. Ve aynı şekilde kategorileşmiş yapı içerisinde genel insani olan yabancı ruh hayatından ortaya çıkarmayı deneyen varoluşsal anlama da burada durmaktadır.

Toplam olarak bu farklı yönler, tekrar genellikle bu imkanın tartışılmasının aksine durmaktadırlar (Behavyorizm). Bu yönlerden biri için yabancı ruh hayatında bir analogik kıyas içerisinde adapte edilen "kendi kendine anlama" olan herşey kişisel anlamadır (Bu Husserl vasıtasıyla yapılan teorik temellendirilmiştir). Diğerleri için tamamiyle özel kendiliğindenliğinin imkanları tersine çevrilmiş olarak açıklanan asli "Sen-anlama"dır (Scheler).

Fakat kişisel anlama bütün hareket şekilleri içinde bir çoğunun arasında sadece bir yöndür. Manevi ilimlerin ilerlemesi, anlam teşkilinin hermeneutik başarıları içinde değerini göstermek zorunda olan böyle yönleri keşfetmek tamamiyle iyi bir bölümden ibarettir. Eğer Kant, bir yazarı "kendi kendisini anlamamasından daha iyi anlamanın" mümkün olabileceğine dikkat etseydi o, diğerleri arasında tamamiyle bunu bir parçayı yani eseri ortaya koyanın bununla ne düşündüğünü ve ne istediğini onun hakkında içeriden dışarıya açıklanabileceğini daha iyi gösterebilirdi.

Böyle şiddetle taşan (W.Humboldt) veya hatta yaratıcı (Bolnov) açıklama ve tahlillerin yönleri daha çok nesnel, şahsiyet üstü olan ve olmayan(kültür,objektif ruh v.s.) ilişkileri takip eder. Onlar genelde sonunda metafiziki dünya görüşü olan veya ideolojik emsallere istinat etmektedirler. Birbirleriyle tatlı bir rekabet içinde olan derinlik psikolojisi, tarihsel, felsefi -spekülatif veya varoluşçu yorumların manevi sahasının sosyolojik, ekonomik yorumların yönleri bilinmektedir. Onlar buna rağmen hermeneutik neticeler içerisinde mutlaka çelişkiye düşmek zorunda değildirler. Bilakis aynı neticeleri başarmak veya hatta müthiş bir şekilde birbirlerini tamamlamak zorundadırlar. Yorumların gerçek çelişkileri, açıklanan şekillerin tamamlanmamış bir başarı için daha ziyade işaretlerdir. Bu, münferit ilimlerin okul yönlendirmelerinden meydana çıkan yönler için öncelikle gerekli değişikliklerle doğru bir şekilde geçerlidir. Manevi bir nesne hakkında yorum çelişkileri, burada tamamen nesnenin problemi olarak hissedilir ve alışlagelmiş bir şekilde tartışma uzlaşmayı teşvik etmektedir. En iyi ve bundan dolayı başarılı yorumlar bunun yanında daima nesnelere tamamlanan başarıları yoluyla anlam ilişkilerinin en büyük birikteliği yoluyla kendini gösterir

Hermeneutik Çalışma

Hermeneutik çalışma esas itibarıyla, düşüncenin işleyiş samimiyetinden ya da sanat ürünlerinin anlam yönünün belirsizliğinden meydana çıkar. Bu daha ilk adımda öyle veya böyle bir belirleme yani devam eden, yorumlanan birleşmelerin yönünü tespit etmek anlamına gelir. Bunun yanında bilhassa ilk adımda zihnin otomatizmleri ve tabiiyetten çekinilir. Sonra tedricen anlam belirlemeleri yoluyla manevi saha detemine edilir, onun açıklığı sınırlanır. Dar anlamda yorumları bu boyut isimlendirebilir. Bu boyut, onun tarafından aynı şekilde yorumlanmış anlam teşkilini kuran bilginin kozmosunda bir anlam teşkilinin mükemmel bir birleşmesini hedefler. Fakat anlam teşkilinin ilerlemesiyle daima değiştiği için, anlam teşkilinin değişmez miktarını "anlamının" değişmesinde teminat altına almak için daimi adaptasyonun bu tarafına da muhtaçtır. Bundan dolayı zihinsel tarihin büyük

başarılarının daimi yeni yorumlarının gerekliliği ile ayrıca yorumun eski ismi ile ikinci bir boyutu işaret edilebilir. Yorumlar daha çok aktüel sorulara ait (dogmatik yorumlar) bu bilginin tatbikine veya münferit veya bir zamanın aktüel anlama ufkunu bir kere hazırlanmış anlam teşkilinin didaktik olarak teşkil edilen intibakı hedef tutulabilir. Bu boyut felsefe tarihi yorumları içinde daima yeni aktüel şuur durumuna işaret edilen tarihi formuna ait ivedi bir ilgiye sahip olduğu için özellikle felsefe için anlamlıdır. Elbette -mantıki saha olmayan- hermeneutik çevrenin konuşma şeklinin işaret ettiği şeyler pratikte çeşitli biçimde içice bir şekilde her iki boyutu birbiri içine geçirmiştir

Betti, kültür ilişkileri ve kültürel başarıların özel anlayışı demek olan filolojik, tarihsel ve teknik olarak tasdik edilen ve dogmatik bir şekilde yeniden üretilen yorumların yanında hermeneutik çalışmaların düzenlemelerini göstermektedir. Bu yorumlar altında o, müzikle ve dramatikle ilgili olan seansların tercüme ya da yorumlanmasında zihni sahadan ortaya konulan ya da sonradan teşkil edilen yapıyı anlamaktadır.

Dogmatik Hermeneutik

Dogmatik hermeneutik, hermeneutik'i ilk çizgide pratik amaca hizmet eden bir kullanımı sahasında ortaya koymaktadır. Onun obje sahası, dogmatik sistemde ya da dogmatik delillerin (dini hükümlerle ilgili metinler, mer'i kanunlar ve tatbik sahası bulanlar) kelime ve cümle sahasında sınırlıdır. Kanun maddeleri veya dogmaların muhtevaları daima verilmiş olarak kabul edildiği için onun hiçbir şekilde bilgi amacı söz konusu değildir. Kanunların ve dogmaların anlamının serbest yorumlarının yani dogmatik olmayan bilgi kozmozunda içinde onun teşekkülü gerçi daima mümkündür. Fakat o dogmatik yorumlar için tamamiyle yetkisizdir. Bununla beraber zorunlu, onun sonucunda otoriter yetkili mercin kararı vasıtasıyla açıklanabilir. Gerçekte dogmalar daima tarihi, hermeneutik bir yorum seviyesini tespit ederler. Onun akılcılığı şimdiki zamana ait "kültürel durumu" yüzünden sadece özgür hermeneutik içerisinde anlaşılır. Dogmatik hermeneutikte bundan dolayı akıl veya muhakeme değil bilakis kör iteate veya imana müracaat edilir. Fakat Özgür hermeneutik, dogmatizmin içerisinde kabul edilmediği için dogmatik cümleler izafi olarak "açık" kalır. Bu açıklık daima çeşitli veya zıt imkanları karşılayan dogmatik yorum kurallarının özellikleri vasıtasıyla sağlanır. Eski teolojide, özellikle [lafzi ya da harfler anlamında, allegorik, moral ve analogik (yüce bir anlamın konulması yoluyla bir metnin genişletilmesi) anlama, ki o maksatla zaman zaman henüz devam eden Eski Ahid'in ifadelerinden Yeni Ahid'in olaylarını aydınlatmayı deneyen ortalama tipolojik anlama yaklaşan] dört farklı saha yazı anlamının öğretisiydi. Hukuki yorumlarda, takdir hakkı (ratio legis) kanun koyucudan daha akıllıdır., ifadesi sitematik-teleolojik anlamdan sonra veya kanun koyucunun tarihi iradesinden sonraki yorum veya yüce bir anlama doğru genişletme ve halk inancının temel prensiplerine ait yorumlar, boşluk, fasıla kabulüne veya beyan edilmiş, sınırlandırılmış veya kapsamlı yorumlar zıt imkanlardır. Farklı veya alternatif yorum imkanları vasıtasıyla sorulardan

cevaplara ve durumlardan çözümlere dogmatik cümlelerden istenildiği kadar delil üretilebilir. Hareket serbestisi şüphesiz ki metin dışı merciler (gelenek, hakim öğreti, yerel olarak uygulananlar) yoluyla daima sınırlanacak ve keyfilik kontrol edilecektir.

Özgür veya Kant'ın onu isimlendirdiği ifadesi ile septik hermeneutik, mümkün olan anlam sahaslarında ve bütün insani başarılarda prensip olarak onun metoduna yönelebilir. Onun handikabı daima umumiyetle bilgi durumu yani konuyu teşvik edebilen ilimlerdir. Buna karşılık dogmatik hermeneutik, dogmatik sisteme yani pratik soruların cevaplarına ait delillerden tanzim edilen kelime ve cümle sahasına bağlanmıştır. Bu fark asıl anlamdandır; dogmatik hermeneutik tarafından bu fark, bu esnada memnuniyetle gizlenir.